

Búcsú Dörnyei Zoltántól (1960–2022)

Dörnyei Zoltán, az idegennyelvi motiváció világhírű híru kutatója, az alkalmazott nyelvészet kiemelkedő alakja, egy generációnyi magyar és nemzetközi nyelvpedagógiai kutató szeretett tanára és mélyen tisztelt mentora rövid betegség után 2022. június 10-én eltávozott közülünk.

Dörnyei Zoltán 1960-ban született Budapesten. Egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem angol nyelv és irodalom és művészettörténet szakán végezte. 1989-ben ugyanitt doktorált pszicholingvisztikából. Az egyetem elvégzése után először a budapesti International House nyelvtanáráként kezdett dolgozni, majd 1988 és 1998 között az Eötvös Loránd Tudományegyetem Angol és Amerikanisztika Tanszékén tanított. 1998-ban az Egyesült Királyságba költözött, ahol először a londoni Thames Valley University-n dolgozott, majd 2000-ben a Nottinghami Egyetem Angol Tanszékéhez csatlakozott. 2003-ban megszerezte a Magyar Tudományos Akadémia nyelvtudományi doktori fokozatát. 2017-ben egy második doktori fokozatot is szerzett, ezúttal teológiából a Durhami Egyetemen. Zoltánt jelentős teológusként és a keresztény életéről szóló gondolatok elhivatott írójaként is számon tartották. 2013-ban *Keresztény hit és az angol nyelvtanítás és nyelvtanulás címmel* megjelent szerkesztett kötete munkásságának teológiai és nyelvpedagógiai oldalát egyesítette.

Dörnyei Zoltán kutatásai és művei nagyban hozzájárultak annak megértéséhez, hogy az egyéni különbségek hogyan befolyásolják az idegennyelv-tanulás folyamatát. Legismertebb a nyelv tanulási motivációval kapcsolatos munkássága, de kommunikációs stratégiákkal kapcsolatos kutatásai a pszicholingvisztika területét is gazdagították. Két rendkívül népszerű kutatómódszertani könyve *Questionnaires in Second Language Research: Construction, Administration, and Processing* (Dörnyei, 2010) és *Research Methods in Applied Linguistics: Quantitative, Qualitative and Mixed Methodologies* (Dörnyei, 2007) a szakterület alapművei közé tartoznak. A *Nyelv tanulás pszichológiája: egyéni különbségek a nyelv tanulásban* című könyve (Dörnyei, 2005), illetve annak átdolgozott kiadása (Dörnyei & Ryan, 2015) olyan kötet, amely minden e témával foglalkozó kutató könyvtárában megtalálható, illetve a világ minden táján szerepel az egyetemi nyelvpedagógiai képzések olvasmánylistáiban.

Dörnyei Zoltán első jelentős hozzájárulása az idegennyelvi motiváció kutatása terén az az 1994-ben megjelent cikke volt, amelyben a motiváció új pedagógiai modelljét vázolta fel. A modell jelentős újítása az volt, hogy figyelembe vette a tanulási-szituációs szintet, amely az osztálytermi környezetben történő nyelv tanulás szempontjait írta le. Az 1994-ben javasolt keretrendszere és az 1990-es években a nyelv tanulókat motivá-

lásával kapcsolatban végzett további munkái főként ez utóbbi szintre összpontosítottak. Azt állította, hogy az osztálytermi nyelvtanulási kontextusban kulcsfontosságúak a tanításspecifikus motivációs összetevők, amelyek a tananyagot, a tananyagokat, a tanítási módszert és a tanulási feladatokat foglalják magukban, a tanárspecifikus motivációs összetevők, amelyek a tanár viselkedésével, személyiségével és tanítási stílusával kapcsolatosak, valamint a csoportspecifikus motivációs összetevők, amelyek a tanulócsoport dinamikáját írják le. A nyelvtanulói csoportok működésének elméletét Ehrmannal (Ehrman & Dörnyei, 1998) és Murphey-vel (Dörnyei & Murphey, 2003) közösen írt könyvében dolgozta ki. *Motivációs stratégiák a nyelvi osztályteremben* című könyvében (Dörnyei, 2001) az idegennyelv-oktatásban alkalmazott motivációs stratégiák átfogó leltárát javasolta. A csoportdinamikai tényezők és a tanári motiváció szerepének későbbi munkáiban is kiemelt figyelmet szentelt. 2020-ban Sarah Mercerrel közösen írt könyve *Engaging Language Learners in Contemporary Classrooms* úttörő elméleti szemléletet és gyakorlati útmutatót adott kutatóknak, tanárképző szakembereknek és gyakorló nyelvtanároknak arról, hogy a diákok hogyan vonhatók be minél aktívabban a tanulás folyamatába.

Dörnyei Zoltán további modellekben finomította és dolgozta át a nyelvtanulási motiváció elméleti és fogalmi meghatározását. Motivációs folyamatmodelljében azzal érvelt, hogy az idegennyelvi motiváció idődimenziójának vizsgálatával betekintést nyerhetünk abba, hogyan jön létre a motiváció, és hogyan ingadozik és fejlődik a tanulási folyamat során (Dörnyei & Ottó, 1998). Felismerte, hogy az idegennyelv-tanulás esetében, amely akár több évig is eltarthat, szükség van egy olyan konstrukció kidolgozására, amely a motiváció változásait figyelembe veszi, és magában foglalja az időbeli dimenziót. Ezt a motivációs folyamat-modellt vitte tovább és dolgozta át egy komplex dinamikus rendszerelmélet keretében 2015-ben, amikor megalkotta az irányított motivációs áramlatok fogalmát (Henry, Davidenko & Dörnyei, 2015). Ezeket intenzív és tartós motivációs energiahullámokként definiálta, amelyeket a nyelvtanulók akkor tapasztalnak, amikor személyes célt vagy víziót követnek. Az irányított motivációs hullámok motivált, fókuszált cselekvéssel, stratégiai viselkedéssorozatokkal kombinálva segítik a diákokat tanulási céljaik elérésében.

A vízió és a kívánt jövőbeli nyelvtudás megszerzésének elképzelése egy korábbi rendkívül sokat idézett és kutatott modelljében, az idegennyelvi motivációs én-modellben is kulcsfontosságú szerepet játszott (Csizér & Dörnyei, 2005). A motivációs én-rendszer három fő összetevőből áll: ideális idegennyelvi-én, a külső idegennyelvi-én (*ought-to L2 self*) és az idegennyelvtanulási tapasztalat. Az ideális idegennyelvi én az egyén ideális önképe, amely kifejezi azt a vágyat, hogy kompetens idegennyelv beszélővé váljon. A külső idegennyelvi-én „olyan tulajdonságokat tartalmaz, amelyekről az ember úgy gondolja, hogy rendelkeznie kellene velük, hogy elkerülje az esetleges negatív kimeneteleket” (Dörnyei, 2005, 106. o.). Az idegennyelv-tanulási tapasztalat pedig magában foglalja „a közvetlen tanulási környezethez és tapasztalathoz kapcsolódó szituációspecifikus motívumokat” (106. o.). Ezen modell szerint a motiváció abból fakad, hogy valaki csökkenteni kívánja az ideális én és a tényleges én közötti diszkrpanciát. A vízió és az egyén jövőbeli kompetens idegen nyelvhasználatának elképzelése központi jelentőségűvé vált az utóbbi években publikált kutatásaiban is,

amelyek azt vizsgálták, hogyan lehet a mentális víziók támogatásával egyes nyelvi készségeket hatékonyabban elsajátítani (pl. Le-Thi, Dörnyei, Pellicer-Sanchez, 2022).

Dörnyei Zoltán kiemelkedő figyelmet szentelt annak, hogy kutatásainak eredményeit és annak pedagógiai alkalmazási lehetőségeit minél szélesebb körben ismertté tegye. Művei közül számos könyv és számtalan magával ragadó konferenciaelőadás adott nyelvtanárok generációinak praktikus és hasznos tanácsokat arról, hogyan motiválhatják tanulóikat és hogyan válhatnak maguk is motivált tanárokká.

Zoltán nemcsak az alkalmazott nyelvészet és nyelvpedagógia nagyszabású és egyik legtöbbet idézett kutatója, hanem inspiráló és motiváló tanár is volt, aki a világ minden táján élő tanítványainak példaképül szolgált. Alkalmazott nyelvészek és nyelvpedagógiai szakemberek százait indította el a pályán, támogatta őket türelemmel és szeretettel, ezért mindnyájan hatalmas hálával tartozunk neki. Halálával a magyar és nemzetközi alkalmazott nyelvész és nyelvpedagógus közösség egyedülálló tehetséget, lenyűgöző tanárt és nagyszerű embert veszített el.

*Kormos Judit,
professzor, Lancasteri Egyetem*

IRODALOM

- Csizér, K. & Dörnyei, Z. (2005). The internal structure of language learning motivation and its relationship with language choice and learning effort. *The Modern Language Journal*, 89(1), 19–36. <https://doi.org/10.1111/j.0026-7902.2005.00263.x>
- Dörnyei, Z. (1994). Motivation and motivating in the foreign language classroom. *The Modern Language Journal*, 78(3), 273–284. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.1994.tb02042.x>
- Dörnyei, Z. (2001). *Motivational strategies in the language classroom*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511667343>
- Dörnyei, Z. (2003). *Questionnaires in second language research: Construction, administration and processing*. Routledge.
- Dörnyei, Z. (2005). *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*. Routledge.
- Dörnyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics*. Oxford University Press.
- Dörnyei, Z. & Murphey, T. (2003). *Group dynamics in the language classroom*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511667138>
- Dörnyei, Z. & Ottó, I. (1998). *Motivation in action: A process model of L2 motivation*. Working Papers in Applied Linguistics, Vol. 4. Thames Valley University.
- Dörnyei, Z. & Ryan, S. (2015). *The psychology of the language learner revisited*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315779553>
- Ehrman, M. E. & Dörnyei, Z. (1998). *Interpersonal dynamics in second language education: The visible and invisible classroom*. Sage.
- Henry, A., Davydenko, S. & Dörnyei, Z. (2015). The anatomy of directed motivational currents: Exploring intense and enduring periods of L2 motivation. *The Modern Language Journal*, 99(2), 329–345. <https://doi.org/10.1111/modl.12214>

- Le-Thi, D., Dörnyei, Z. & Pellicer-Sánchez, A. (2022). Increasing the effectiveness of teaching L2 formulaic sequences through motivational strategies and mental imagery: A classroom experiment. *Language Teaching Research*, 26(6), 1202–1230. <https://doi.org/10.1177/1362168820913125>
- Mercer, S. & Dörnyei, Z. (2020). *Engaging language learners in contemporary classrooms*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009024563>